

УДК 329.78+69

Ралко Р. С.,
магістр історії, здобувач,
Інститут історії України НАН України
(Україна, Київ), ralkoroman@ukr.net

Студентські будівельні загони вищих навчальних закладів м. Києва: географія та напрямки діяльності (1960–1991–ті рр.) (до 55–ти річчя з часу відправлення першого студентського будівельного загону з м. Києва)

Розглядається процес зародження і розвитку молодіжного руху в УРСР, у такій його організаційній формі, як студентські будівельні загони. Зокрема, аналізується географія та основні напрямки діяльності студентських будівельних загонів ВНЗ м. Києва. Автором виділено основні напрямки їхньої діяльності – виробнича та агітаційно-пропагандистська. Аналіз роботи студентських будівельних загонів показав, що їх ефективність була досить високою та робота у них користувалася популярністю серед радянської молоді. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові принципи об'єктивності, системності та історизму, а також методи історичного дослідження – періодизації, історико-порівняльній, історико-системній.

Ключові слова: молодіжний рух, студентський будівельний загін, цілина, виробнича діяльність, пропагандистська діяльність.

Важливу роль у процесі побудови в Україні відкритого, демократичного суспільства відіграє молоде покоління. Активна участь студентської молоді у процесах державотворення, Помаранчевій революції (2004 р.), Революції гідності (2013–2014 рр.), збройному захисті незалежності України, волонтерському русі обумовлює необхідність дослідження історії молодіжного руху. В умовах формування нової соціально-економічної моделі розвитку сучасної України особливої гостроти набула проблема соціалізації студентської молоді. Необхідність вироблення сучасної державної молодіжної політики, яка б відповідала вимогам часу та потребам розвитку сучасного українського суспільства, потребує переосмислення з нових методологічних підходів історичного досвіду залучення молодого покоління українців до активного громадсько-політичного та соціально-економічного й національно-культурного життя. У цьому контексті науково значимим є критичне переосмислення історії руху студентських будівельних загонів – невід'ємної частини історії України. Без його комплексного дослідження неможливо повною мірою оцінити внесок молоді в розбудову та економічний розвиток України.

Деякі аспекти з історії зародження та розвитку руху студентських будівельних загонів в УРСР та СРСР, висвітлювались у дослідженнях таких вчених, як: Е. Артем'єв [1], О. Бухаріна [2], С. Іванов та С. Погорелов [5], В. Приступко [17], І. Шкурко [18], Р. Ралко та І. Коляда [15; 16]. Проте, дослідження, яке б розкривало діяльність Київського студентського будівельного загону, як важливої складової республіканського та всесоюзного загону, ще не створено. Це і становить наукову новизну нашого дослідження. Мета якого є охарактеризувати географію та основні напрямки діяльності студбудзагону ВНЗ м. Києва.

У розвитку молодіжного руху студентських будівельних загонів, перетворенню його на всесоюзний централізований рух в СРСР стала постанова ЦК ВЛКСМ (від 7 червня 1962 р.) «Про участь комсомольських організацій вищих навчальних закладів м. Москви,

Ленінграду, Києва у будівництві на цілинних землях» [5, с. 201]. Поява цієї постанови обумовлювалась тим, що студбудзагони у ряді індустріальних та освітніх центрів СРСР (зокрема, у Москві, Києві та інших містах) вже відіграли вагомий роль при виконанні народногосподарських завдань, водночас реалізуючи ідеологічні завдання радянсько-партійного керівництва по вихованню покоління радянської молоді в дусі комуністичної доктрини. На наш погляд, прийняття цієї постанови узагальнювало вищим державно-партійним та комсомольським керівництвом попереднього досвіду організації та діяльності студентських загонів при виконанні різних народногосподарських планів і завдань, підносило його на вищий ступінь розвитку, перетворювало з поодиноких місцевих ініціатив на справу загальнодержавного масштабу, яка вимагала від місцевих компартійних органів та посадовців всілякої підтримки й сприяння. Саме прийняття цієї постанови означало новий етап в діяльності СБЗ, який відзначений якісно новими організаційними й правовими засадами, що проіснували незмінно у наступні роки аж до фактичного занепаду самого руху. Як згадував перший командир Київського студентського будівельного загону (1962 р.) А. Волощенко: «Нам було відомо, що київські студенти вже брали участь в цілинних жнивних наприкінці 50–х рр. [19]. Але ж ми їхали як сформований загін із чітко визначеними будівельними завданнями – зводити будинки і дитячі садки, зерноосхища і школи» [4, с. 22].

Таким чином, 1962 р., на наш погляд, є датою, коли рух студентських будівельних загонів набуває своїх організаційних і правових форм, що дозволило йому перерости у масовий рух у середовищі радянської студентської молоді й стати частиною її повсякденного життя.

До «цілинного» краю Казахстанської РСР було відправлено об'єднаний студентський будівельний загін чисельністю близько 12 тис. чол., які дислокувались у більш ніж 130 радгоспах, з них – близько 1700 чол. були студентами навчальних закладів м. Києва [3, арк. 51].

За спогадами командира загону А. Волощенка результати діяльності СБЗ ВНЗ м. Києва були досить суттєвими: «У нашому рапорті Батьківщині є такі цифри: побудовано 106 житлових будинків, 3 школи, багато дитячих садків, лікарень, їдалень, гуртожитків, 10 зерноосхищ, 9 майстерень, 70 інших об'єктів. Норми виробітку, що були встановлені для кваліфікованих будівельників, будзагонівці постійно виконували на 200–220%» [4, с. 132].

У цілому ж успішна, а головне ефективна, діяльність першого Київського студентського будівельного загону сприяла тому, що рух набував масового характеру, ставши складовою частиною навчально-виховного процесу у вищих і середньо професійних навчальних закладах, одним з суттєвих факторів формування і підготовки радянських кадрів молодих спеціалістів, виробленню моделі їхнього співжиття у колективістському суспільстві.

На середину 1970–х рр. спостерігається перетворення руху СБЗ у масовий рух радянської студентської молоді. Якщо у 1959 р. було лише 339 чол., то вже у 1965 р. – 40 тис., 1970 р. – 309 тис., 1975 р. – 636 тис., 1980 р. – 822 тис., 1983 р. – 861 тис. чоловік. А всього за всю історію руху будівельного руху (1959–1989 рр.) у ньому взяло участь 14 537 395 юнаків і дівчат [5].

Нами було проведено опитування колишніх студентів КДПШ ім. О. М. Горького для з'ясування причин і мотивів, якими вони керувалися стаючи бійцем студентського будівельного загону. Зокрема, як пригадає О. Реєнт: «Серед студентів завжди були такі, що по закінченні навчального року міняли конспекти на робочу роботу і рушали в компанії друзів трошки попрацювати, заробити якісь кошти... То була нелегка, хоча й цікава справа» [13]. А студент КДПШ ім. О. М. Горького І. Дробот згадує, що «бути бійцем загону було досить престижно, крім того робота у ньому досить високо оплачувалася» [10]; О. Лисенко говорить, що керувався: «Жагою подорожей і нових вражень, бажанням випробувати себе в жорстких умовах Крайньої Півночі, а також покращити своє матеріальне становище (при цьому про купівлю чогось конкретно не йшлося)» [12]. Інший студент цього ВНЗ В. Шарпатий, згадуючи про мотиви до вступу до будівельних загонів, говорить, що: «Перш за все це була романтика, де ми могли ознайомитися з раніше не знайомими для нас місцями, природою, культурою; звичайно, що важливу роль у нашому виборі відіграло й матеріальне стимулювання праці, адже наша робота високо оплачувалася» [14]. Боець студзагону М. Головка також відмічає: «це було дуже популярно і гордо – носити звання бійця студентського будівельного загону! Матеріальний чинник був важливим, адже праця у будівельному загоні була високо оплачуваною (а враховуючи, те що мені вже було за двадцять, і вже якось потрібно себе матеріально забезпечувати...)» [11]. М. Виговський, згадуючи про студбудзагони, відмічає таку особливість в їх організації: «на першому місці був ідейно-патріотичний чинник, адже в цей час комсомольськими органами проводилася велика пропагандистська робота із закликами до роботи у будівельних загонах, крім цього бути студбудзагонівцем було досить престижно, не останню роль відігравав і матеріальний чинник» [7]. Погоджеться з ним і Д. Омельченко адже: «по-перше, це був загальний духовний підйом, щодо участі в будівництві об'єктів народного господарства; по-друге, це матеріальний чинник (оплата за виконану роботу була досить пристойна), по-третє, ознайомитися з «цікавими» місцями Радянського Союзу (адже перш ніж потрапити до місця дислокації загону ми мали подолати досить велику відстань)» [8]. А студентка цього інституту Н. Загребельна вступом до студзагону намагалася вирішити проблему з гуртожитком. Як вона пригадає: «Я поступила до ВНЗ у 1981 р., тоді існували проблеми з поселенням до інститутського гуртожитку, а учасникам студентських загонів він надавався першочергово, це й підштовхнуло мене до участі в загонах; крім того, праця високо оплачувалася, а також я отримала можливість побувати у різних куточках Радянського Союзу» [9].

Виробнича діяльність на будівництві народного господарських об'єктів була основним напрямком діяльності студентських будівельних загонів ВНЗ м. Києва, які поділялися на, ті що мали працювати за межами республіки або ж «виїзні», та «місцеві», які працювали переважно в межах УРСР. «Виїзні» будзагони розпочинають свою діяльність з 1962 р. й за ними закріплено Кустанайську область Казахстанської РСР. Крім, цього регіону, київські студенти постійно виїздили на будівельні роботи до Брянської, Магаданської

та Тюменської областей, на батьківщину першого космонавта Ю. Гагаріна – м. Гжатська (з 1968 р. – м. Гагарін) Російської РСФР, а також на будівництві Байкало-Амурської магістралі РРФСР. «Місцеві» студентські будівельні загони працювали на спорудженні будівельних об'єктів на території м. Києва, Київської, Кіровоградської та Кримської (нині АР Крим) областей [15, с. 34].

Студентські будівельні загони ВНЗ м. Києва працювали зазвичай на будівництві сільськогосподарських споруд, житлових будинків, шкіл, дитячих садочків, спортивних об'єктів, тощо. Підсумкові звіти по виробничій діяльності Київського студентського будівельного загону ВНЗ, а також спогади учасників тих подій, засвідчують високу ефективність його діяльності упродовж всього періоду його функціонування. Проте, зазвичай, вищих результатів досягали студентські будівельні загони, що працювали за межами УРСР, так як, там в повній мірі дотримувалися основні принципи самоорганізації студентського руху, так і матеріальне стимулювання праці було вищим у цих загонах.

Ще одним важливим аспектом у діяльності студентських будівельних загонів була участь у громадсько-політичній та суспільно-корисній роботі з місцевим населенням, що відіграло важливу роль у підготовці висококваліфікованих спеціалістів та формування самосвідомості у студентів. Проте, така робота була досить заполітизованою та ідеологізованою, що, на наш погляд, слугувало втратою національної самосвідомості молодим поколінням [15, с. 39–40].

Загалом, на наш погляд, за період свого існування, студентськими будівельних загонів було вироблено широкий спектр суспільно-політичної та ідейно-виховної роботи. Аналіз такого напрямку роботи студентських будівельних загонів ВНЗ м. Києва дозволяє систематизувати нам її за чотирима напрямками: 1) громадсько-політичний (ідейно-політичний): агітаційна пропаганда, лекції та бесіди з місцевим населенням про боротьбу за мир, зовнішній політиці СРСР, науці і культурі, досягнення Радянського Союзу в розвитку економічного потенціалу та ін., Інформаційні бюлетені, бойові листки, стінні газети, концерти, виставки, стенди і фотомонтажі на зазначені теми, читацькі конференції; 2) військово-патріотичний: зустрічі загонів і місцевої молоді з ветеранами громадянської і Великої Вітчизняної воєн, героями праці, спорудження та ремонт пам'ятників і обелісків героям війни і праці, допомога ветеранам війни та праці в ремонті житла, заготівлі дров, здача норм ГТО і т.д.; 3) спортивно-оздоровчі заходи і санітарно-просвітницька робота: організація спортивних змагань, будівництво спортивних об'єктів, організація профілактичних оглядів та надання медичних послуг місцевому населенню, перевірка санітарного стану культурно-побутових об'єктів, лекції на медичні теми для місцевого населення, пропаганда здорового способу життя, рейди з охорони навколишнього середовища, прибирання територій, що охороняються; 4) культурно-просвітницька робота: надання допомоги трудовим загонам старшокласників, ремонт приміщень, виготовлення наочних посібників, передача книг в бібліотеки, організація піонерських таборів-супутників при студентських будівельних загонах, організація консультаційних пунктів та підготовчих курсів для

вступників до вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, робота з важкими підлітками.

Таким чином, виробнича діяльність на будівництві народногосподарських об'єктів була основним напрямком діяльності студентських будівельних загонів ВНЗ м. Києва, які за географією виконання виробничих завдань поділялися на ті що мали працювати за межами республіки або ж «вїзні», та «місцеві», які працювали переважно в межах УРСР. Підсумкові звіти по виробничій діяльності Київського студентського будівельного загону свідчать про високу ефективність та продуктивність діяльності його бійців, які працювали переважно на будівництві об'єктів сільськогосподарського призначення, житлових будинків, шкіл, дитячих садочків, спортивних об'єктів та ін.

Ще одним із важливих напрямків у діяльності СБЗ ВНЗ м. Києва, не менш важливим аніж виробнича діяльність, з погляду державно-компартиїних органів, стала громадсько-політична робота серед населення у місцях дислокації загонів. Така діяльність була досить заполітизованою та ідеологізованою, що призвело до деформації соціалізаційних можливостей студентського руху, слугувало втратою національної самосвідомості молодим поколінням. За період свого існування, студентськими будівельні загони ВНЗ м. Києва охопили досить широкий спектр громадсько-політичної та ідеологічної роботи.

Список використаних джерел

1. Артемьев Е. Ф. Ступени возмужания. История, опыт патриотического движения студенческих отрядов / Е. Ф. Артемьев. – М.: Изд-во Молодая гвардия, 1983. – 254 с.
2. Бухарина О. А. Студенческие строительные отряды Тамбовской области: исторический опыт: дис... канд. ист. наук / О. А. Бухарина. – Тамбов, 2006. – 170 с.
3. Державний архів Київської області. – Ф. п-1616. – Оп.5. – Спр.164.
4. Звітні семестри студентських будівельних загонів України / [Рибка С., Малінін І. та ін.]; під редакцією Пасак В. – Фастів: «Поліфаст», 2008. – 528 с.
5. Иваненков С. П. Студенческие трудовые отряды: опыт, анализ, перспективы [Электронный ресурс] / С. П. Иваненков, И. Е. Сазонов. – Санкт-Петербург: Питер, 2001. – Режим доступа: <http://ivantnkovs.narod.ru>.
6. Иванов С. И. Третий семестр – важная форма общественно-политической практики студентов / С. И. Иванов, С. П. Погорелов. – Минск: Изд-во Вышэйшая школа, 1975. – 48 с.
7. Інтерв'ю з Виговським Миколою Юрійовичем (1959 р.н.), заступником директора з навчально-методичної роботи Інституту історичної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова, доктором історичних наук, професором кафедри історії та археології слов'ян. Розмова тривала 55 хв. Запис зроблено 28 лютого 2014 р.
8. Інтерв'ю з Дмитром Григоровичем Омельченко, заступником директора Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді. Розмова тривала 1 год. 15 хв. Запис зроблено 26 жовтня 2012 р.
9. Інтерв'ю з Загребельною Ніною Іванівною (1960 р.н.), кандидатом історичних наук, доцентом кафедри навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти Інституту історичної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова. Розмова тривала 50 хв. Запис зроблено 1 жовтня 2015 р.
10. Інтерв'ю з Іваном Івановичем Дроботом (1951 р.н.), доктором історичних наук, професором. Директором Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та завідувач кафедри Історії України того ж університету. Академік АН ВШ України з 2009 року. Розмова тривала 1 год. 10 хв. Запис зроблено 19 вересня 2012 р.

11. Інтерв'ю з Миколою Леонтьовичем Головком (1952 р.н.), доктором історичних наук, професором, ректором Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України (2003–2011), нині працює професором кафедри зовнішньої політики і дипломатії Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України. Розмова тривала 55 хв. Запис зроблено 28 вересня 2012 р.

12. Інтерв'ю з Олександром Євгенійовичем Лисенком (1955 р.н.), доктором історичних наук, професором. Завідувачем відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України, членом правління Національної спілки краєзнавців України. Розмова тривала 1 год. 20 хв. Запис зроблено 20 жовтня 2013 р.

13. Інтерв'ю з Олександром Петровичем Рєсентом (1940 р.н.), доктором історичних наук, професором, член-кореспондентом НАН України, заслуженим діячем науки і техніки України. Заступник директора з наукової роботи, завідувач відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України, голова Національної спілки краєзнавців України. Розмова тривала 45 хв. Запис зроблено 30 листопада 2011 р.

14. Інтерв'ю з Шарпатим Віктором Григоровичем (1958 р.н.), доктором історичних наук, професором кафедри історії та етнополітики Інституту української філології та літературної творчості імені А. Малишка НПУ імені М. П. Драгоманова. Розмова тривала 45 хв. Запис зроблено 24 січня 2014 р.

15. Коляда І. А. Студентський будівельний загін КДПІ імені О. М. Горького. Історія становлення: до історії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова / І. А. Коляда, Р. Ралко. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2012. – 54 с.

16. Коляда І. А. Студентські будівельні загони в УРСР: до історії молодіжного руху (1920–1980 рр.) / І. А. Коляда // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. вісник: збірник наук. праць / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, НАН України. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Вип.58 (№3). – С.166–174.

17. Приступко В. А. Студенческие отряды: исторический опыт 1959–1990 годов / В. А. Приступко. – М.: Изд-во Московского гуманитарного ун-та, 2008. – 294 с.

18. Шкурко І. І. Соціально-гуманітарна і політична підготовка майбутніх учителів (історико-педагогічний аспект) / І. І. Шкурко. – К.: КДПІ, 1992. – 144 с.

References

1. Artem'ev E. F. Stupeni vozmozhanija. Istorija, opyt patrioticheskogo dvizhenija studencheskih otrjadov / E. F. Artem'ev. – M.: Izd-vo Molodaja gvardija, 1983. – 254 s.
2. Buharina O. A. Studencheskie stroitel'nye otrjady Tambovskoj oblasti: istoricheskij opyt: dis... kand. ist. nauk / O. A. Buharina. – Tambov, 2006. – 170 s.
3. Derzhavnyj arhiv Kyi'vs'koi' oblasti. – F. p-1616. – Op.5. – Spr.164.
4. Zvytjzjni semestry students'kyh budivel'nyh zagoniv Ukrainy / [Rybka S., Malinkin I. ta in.]; pid redakcijeju Pasak V. – Fastiv: «Polifast», 2008. – 528 s.
5. Ivanenkov S. P. Studencheskie trudovye otrjady: opyt, analiz, perspektivy [Elektronnyj resurs] / S. P. Ivanenkov, I. E. Sazonov. – Sankt-Peterburg: Piter, 2001. – Rezhim dostupa: <http://ivantnkovs.narod.ru>.
6. Ivanov S. I. Tretij semestr – vazhnaja forma obshhestvenno-politicheskoi praktiki studentov / S. I. Ivanov, S. P. Pogorelov. – Minsk: Izd-vo Vyshhejs'haja shkola, 1975. – 48 s.
7. Interv'ju z Vygovs'kym Mykoloju Jurijovychem (1959 r.n.), zastupnykom dyrektora z navchal'no-metodychnoi' roboty Instytutu istorychnoi' osvity NPU imeni M. P. Dragomanova, doktorom istorychnyh nauk, profesorum kafedry istorii' ta arheologii' slov'jan. Rozmova tryvala 55 hv. Zapys зроблено 28 ljutogo 2014 r.
8. Interv'ju z Dmytrom Grygorovychem Omel'chenko, zastupnykom dyrektora Ukrain's'kogo derzhavnogo centru turizmu i krajeznavstva uchniv's'koi' molodi. Rozmova tryvala 1 god. 15 hv. Zapys зроблено 26 zhovtnja 2012 r.
9. Interv'ju z Zagrebel'noju Ninoju Ivanivnoju (1960 r.n.), kandydatom istorychnyh nauk, docentom kafedry navchannja suspil'nyh dyscyplin i gendernoi' osvity Instytutu istorychnoi' osvity NPU imeni M. P. Dragomanova. Rozmova tryvala 50 hv. Zapys зроблено 1 zhovtnja 2015 r.

10. Interv'ju z Ivanom Ivanovychem Drobotom (1951 r.n.), doktorom istorychnyh nauk, profesorom. Dyrektorom Instytutu filosofskoi osvity i nauky Nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni M. P. Dragomanova ta zaviduvach kafedry Istorii' Ukrainy togo zh universytetu. Akademik AN VSh Ukrainy z 2009 roku. Rozмова tryvala 1 god. 10 hv. Zapys zrobleno 19 veresnja 2012 r.

11. Interv'ju z Mykoloju Leontijovychem Golovkom (1952 r.n.), doktorom istorychnyh nauk, profesorom, rektorom Akademii' praci i social'nyh vidnosyn Federacii' profspilok Ukrainy (2003–2011), nyny pracujuje profesorom kafedry zovnishnoi' polityky i diplomatii' Diplomatichnoi' akademii' Ukrainy pry Ministerstvi zakordonnyh sprav Ukrainy. Rozмова tryvala 55 hv. Zapys zrobleno 28 veresnja 2012 r.

12. Interv'ju z Oleksandrom Jevgenijovychem Lysenkom (1955 r.n.), doktorom istorychnyh nauk, profesorom. Zaviduvachem viddilul istorii' Ukrainy periodu Drugoi' svitovoi' vijny Instytutu istorii' Ukrainy NAN Ukrainy, chlenom pravlinnja Nacional'noi' spilky krajeznavciv Ukrainy. Rozмова tryvala 1 god. 20 hv. Zapys zrobleno 20 zhovtnja 2013 r.

13. Interv'ju z Oleksandrom Petrovychem Rejentom (1940 r.n.), doktorom istorychnyh nauk, profesorom, chlen-korespondentom NAN Ukrainy, zaslužhenym dijachem nauky i tehniky Ukrainy. Zastupnyk dyrektora z naukovoi' roboty, zaviduvach viddilul istorii' Ukrainy XIX – pochatku XX st. Instytutu istorii' Ukrainy NAN Ukrainy, golova Nacional'noi' spilky krajeznavciv Ukrainy. Rozмова tryvala 45 hv. Zapys zrobleno 30 lystopada 2011 r.

14. Interv'ju z Sharpatym Viktorom Grygorovychem (1958 r.n.), doktorom istorychnyh nauk, profesorom kafedry istorii' ta etnopolityky Instytutu ukrain'skoi' filologii' ta literaturnoi' tvorčosti imeni A. Malyska NPU imeni M. P. Dragomanova. Rozмова tryvala 45 hv. Zapys zrobleno 24 sichnja 2014 r.

15. Koljada I. A. Students'kyj budivel'nyj zagin KDPI imeni O. M. Gor'kogo. Istorija stanovlennja: do istorii' Nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni M. P. Dragomanova / I. A. Koljada, R. Ralko. – K.: NPU imeni M. P. Dragomanova. – 2012. – 54 s.

16. Koljada I. A. Students'ki budivel'ni zagony v URSR: do istorii' molodizhnogo ruhu (1920–1980 rr.) / I. A. Koljada // Gileja. Istorychni nauky. Filosofsk'i nauky. Politychni nauky: nauk. visnyk: zbirnyk nauk. prac' / Nacional'nyj pedagogichnyj universytet im. M. P. Dragomanova, NAN Ukrainy. – K.: Vyd-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2012. – Vyp. 58 (№3). – S.166–174.

17. Pristupko V. A. Studencheskie otrjady: istoricheskij opyt 1959–1990 godov / V. A. Pristupko. – M.: Izd-vo Moskovskogo gumanitarnogo un-ta, 2008. – 294 s.

18. Shkurko I. I. Social'no-gumanitarna i polityčna pidgotovka majbutnih uchyteliv (istoryko-pedagogichnyj aspekt) / I. I. Shkurko. – K.: KDPI, 1992. – 144 s.

Ralko R. S., master of history, applicant, Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), ralkoroman@ukr.net

Students' construction unit of higher educational establishments of Kyiv: geography and directions of activity (1960–1991–th years) (to the 55th anniversary of the sending of the first student building detachment from Kyiv)

The study examines the process of the birth and development of the youth movement in the Ukrainian SSR, in its organizational form, as student building units. In particular, geography and main directions of activity of students' building departments of universities of Kyiv are analyzed. The author identifies the main areas of their activities – production and advocacy. An analysis of the work of student construction units showed that their effectiveness was quite high and their work was popular among Soviet youth. The methodological basis of the study consists of the general scientific principles of objectivity, systemicity and historicism, as well as methods of historical research – periodization, historical-comparative, historical-systemic.

Keywords: youth movement, students' construction unit, virgin soil, production activity, propaganda activity.

***

УДК 329.78(477)«2004/2014»

Редзюк В. В.,

викладач кафедри політології, ДВНЗ
«Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди»
(Україна, Переяслав-Хмельницький),
redziuk@ukr.net

**ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА ВЕКТОРИ ДІЯЛЬНОСТІ
МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І РУХІВ ДЕМОКРАТИЧНОГО
І ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В УКРАЇНІ
(2004–2014 РР.)**

Розглядаються основні періоди розвитку молодіжних організацій та рухів в Україні у демократичному та євроінтеграційному ключі, їхні особливості та результати упродовж 2004–2014 рр. Разом з тим, розкрито особливості розвитку молодіжних організацій упродовж 1991–2004 рр., як передумови до оформлення потужних рухів євроінтеграційного та демократичного спрямування. Завдяки комплексному аналізу літератури та джерельної бази, визначено особливості кожного з періодів та охарактеризовано молодіжні організації, які активно проявляли власну позицію. Особливу увагу акцентовано на участі молоді у революційних подіях, протестах. Здійснено розгляд еволюції молодіжних організацій після «Помаранчевої революції», їхню співпрацю на міжнародній арені та роль у подіях «Революції гідності».

Ключові слова: молодь, молодіжні організації, молодіжні рухи, Україна, євроінтеграційні процеси, демократичні процеси, трансформаційні процеси.

Русійною силою будь-яких еволюційних та революційних змін у середині країни є свідомо та активна молодь. На сучасному етапі розвитку України формується потенційно потужна політична еліта, основною базою якої упродовж останнього десятиліття стають члени молодіжних організацій і рухів. Аналіз історичного розвитку молодіжних організацій і рухів на території України демократичного та євроінтеграційного спрямування, їх основні програми, вектори роботи для прогнозування майбутніх політичних явищ, як на вітчизняній та світовій арені, зумовлює актуальність цього дослідження.

Проблема вивчення розвитку демократично спрямованих молодіжних організацій здійснювалася низкою вчених політологів та істориків. Основними напрямками дослідження стали особливості їх функціонування у різних регіонах України, етапи розвитку, ключові досягнення та контингент молоді. Низка публікацій присвячені проблемі загального розвитку молодіжних організацій. Серед них відзначимо праці Б. Андрусишин [1], М. Гуцалової [7], Г. Кохан [16], О. Кулеби [17], Б. Марушкевича [18]. Найбільш ґрунтовними працями, які комплексно розкривали значення молоді під час революційних подій стали дисертаційні дослідження О. А. Кавіліна [12] та Г. В. Сасин [22].

Метою дослідження є комплексне висвітлення основних етапів розвитку, напрямків діяльності, впливів на сучасні суспільно-політичні процеси молодіжних організацій, рухів, об'єднань демократичного та євроінтеграційного спрямування в Україні упродовж 2004–2014 рр.

Розвиток незалежної демократичної України передбачав формування плюралізму ідей, думок та поглядів. Враховуючи це, упродовж 1990–х рр. відбувалося створення політичних та громадських організацій, які переслідували різні цілі, серед яких були й молодіжні. Лише з початком ХХІ ст. відбулася своєрідна диференціація політичних векторів: проєвропейські, проросійські та націоналістичні. Відзначимо, що такий поділ організацій існує і до сьогоднішнього дня,